

SLOVO ÚVODEM

Přítomný spis Otázky divadla a filmu, který tímto předkládáme odborné veřejnosti, představuje první svazek obnovené ediční řady teatrologických a filmologických sborníků, vydávaných v rámci Sborníku prací filozofické fakulty brněnské univerzity.

Po více než pětadvaceti letech získává tímto spisem centrum teatrologického a filmologického bádání na brněnské univerzitě — dnešní Ústav divadelní a filmové vědy FF MU — opět ediční platformu, která umožní zveřejňovat výsledky samostatného výzkumu učitelů fakulty v oboru teorie a historie divadla a filmu, a plnit tak jejich předsevzetí zakládat výchovné a výukové působení na vlastní tvůrčí činnosti vědecko-výzkumné.

Tato skutečnost, která se nesporně zhodnotí pozitivně v celém dalším vývoji zmíněného pracoviště, volá po krátké rekapitulaci ediční činnosti v oboru teorie a historie divadla a filmu na naší univerzitě, činnosti soustředěné k vydávání podobně zaměřených sborníků.

Za jakési předpojetí této ediční činnosti je možno považovat sborníkovou řadu Otázky divadla a filmu, která byla editována především péčí Jindřicha Honzla a týmu někdejších strukturalisticky orientovaných divadelních a filmových vědců v letech 1945–1949. Tato řada sice neměla charakter edice univerzitní, nicméně soustředila kolem sebe především univerzitní učitele v čele s prof. Janem Mukařovským a v lepších časech svého vycházení přinášela vskutku zásadní studie, které se strukturální metodou pokoušely pojmenovávat některé z klíčových teoretických problémů divadla a také určité fenomény historického vývoje divadla na úrovni univerzitního vědeckého bádání. Bohužel vlivem vnějších okolností, ale i v důsledku — nelze to přehlédnout — konjunkturální proměny životních i odborných postojů některých z tvůrců této edice, byly sborníky v tomto programovém nasazení vycházející časem silně poznamenány ideologizací, související s nástupem Komunistické strany Československa k moci. Stalo se tak již částečně před únorovým převratem roku 1948, po tomto převratu ztrácely tyto spisy čím dále, tím více svůj vědecký charakter a proměňovaly se v kulturněpolitickou tribunu přivrženců nového politického režimu, kteří se posléze rekrutovali hlavně z řad divadelních praktiků.

Bezpochyby skutečné kvality vědeckého poznávání problematiky divadla a filmu, jimiž se vyznačovaly Honzlovy Otázky divadla a filmu v prvním období své existence, měl na mysli prof. Artur Závodský, když v roce 1968 založil na filozofické fakultě brněnské univerzity pod tímž názvem odbornou řadu teatrologicky a filmologicky orientovaných spisů sborníkového charakteru, a vytvořil

tak platformu hlavně pro zveřejňování výsledků bádání brněnské části teatrologické obce. Na rozdíl od předchůdcovských spisů pražské strukturalistické skupiny, nesjednocoval tuto řadu na bázi jednotné metodologie, jeho úmyslem bylo naopak poskytnout příležitost k publicistickým vystoupením teatrologům a filmologům nejrůznějšího názorového zaměření. Nicméně nelze přehlédnout, že kolem těchto sborníků soustředilo se několik badatelů, zaměřujících se ve své tvorbě na uchopování problémů oboru především semiotickou metodou (připomeňme v té souvislosti již zklasičtělou studii dr. Ivo Osolsobě snažící se pojmenovat dramatické dílo prostřednictvím semiotické terminologie a terminologie teorie komunikace jakožto „komunikaci komunikací o komunikaci“ nebo obdobné pokusy dr. Leo Rajnoška vztahující se k problematice filmu).

Bohužel ani tento ediční podnik, zdánlivě pevně zakomponovaný do rámce edičních aktivit brněnské univerzity (sborníky budily podiv i svým rozsahem, který se pohyboval okolo 400–500 tištěných stran, byly doprovázeny 50–100 stránkovými obrazovými přílohami na křídovém papíře atp.), neměl dlouhého trvání, a také on zanikl vlivem vnějších dobových tlaků, když byl předtím i on poznamenán těžce deformacemi souvisejícími s nástupem nového, vůči kultuře despektivně se chovajícího politického režimu, tzv. normalizačního režimu, po prohraném zápase o demokratizaci společnosti v roce 1968. Počínaje rokem 1970 bylo řadě původních příspěvatelů sborníku znemožněno z politických důvodů nadále veřejně vystupovat, takže ze III. svazku spisů a později ze svazku IV., který vycházel pod názvem „Na křížovatce umění“, musela redakce vyloučit množství již vysázených a zkorigovaných studií (šlo o více než 10 takto k tisku připravených studií) a po vydání zmíněného IV. svazku, ostatně už věnovaného nejenom prezentaci výsledků bádání teatrologického a filmologického, ale výsledkům bádání i v jiných disciplínách, byla tato ediční řada zastavena.

V nynějších časech, ve svobodných poměrech, obnovujeme tedy pod šifrou Q 1 vydávání teatrologické a filmologické řady sborníků filozofické fakulty brněnské univerzity, a činíme tak s očekáváním, že naše ediční podnikání bude mít delší trvání, než oba zmíněné podniky předchozí.

Ačkoli až po dlouhých úvahách a vážení rozličných hlasů pro i proti, setrvali jsme u názvu obou předcházejících edic. Z důvodů, které snad vysvítají z již výše řečeného, však nehodláme na ně bezprostředně ideově či organizačně navazovat. V případě edice honzlovské jsou nám sice sympatické strukturalistické pokusy přezkoumávat problémy divadla a filmu metodologicky čistými prostředky strukturalistické vědy, zároveň však odmítáme kulturněpolitické koncepty, které čistotu vědeckých postupů posléze porušily a celé dílo svými ideologismy znehodnotily. Pokud jde o ediční podniknutí prof. Závodského, tu cítíme se s ním spojení především per negationem skutečností, že až dosud se autorům, kterým bylo posléze znemožněno v těchto sbornících veřejně vystoupit, ač jejich práce byly redakcí k zveřejnění přijaty, nedostalo za utrpené příkoří žádné morální satisfakce, ba co je věc ještě horší, jejich — tehdy z tisku vyloučené studie — povětšinou do této chvíle nebyly publikovány.

Nicméně minulost nejde překonat jen tím, že deklarujeme potřebu jisté distance od aktivit, které ji utvářely. V té souvislosti považujeme za svou povin-

nost vytvořit v naší edici příležitost mj. pro zveřejnění vědeckých prací, které z vnějších, namnoze politických důvodů, nesměly být otištěny v edicích předchozích. Jednu z nich (studii autora tohoto úvodu) přinášíme již v prvním čísle naší edice. V budoucnu bychom chtěli editovat i ze svazku Závodského edice vyřazené studie prof. Jana Kopeckého aj.

Vycházejíce tedy z jisté distance od obou zmíněných edičních podniků, byť zastiňujeme naši edici stejným názvem, pokoušíme se v přítomné ediční řadě spisů FF MU vytvořit především příležitost pro všechny ty autory, kteří jsou ochotni pojmenovávat problémy divadla a filmu nově za naši dobu, tedy otevíráme tuto řadu zejména jako prostor pro vyjádření autorů rekrutujících se z řad mladé nastupující generace.

První číslo našeho sborníku není nějak jednotně tematizováno; vycházejíce z názoru, že hlavním účelem sborníku vydávaného na půdě univerzity by mělo být poskytnutí příležitosti k publicistickým vystoupením teatrologickým a filmologickým badatelům z řad univerzitních učitelů, a to především z řad učitelů našeho ústavu, otiskujeme zde příspěvky především těch učitelů, kteří provádějí hlubší výzkum teatrologické a filmologické problematiky, výzkum, který zároveň zhodnocují i ve své pedagogické činnosti. Tak doc. Eva Stehlíková otiskuje zde příspěvek, který rozmnožuje počet jejích studií vztahujících se k problematice antického dramatu a divadla a také latinského divadla středověkého. Příspěvek Mgr. Jiřího Voráče se vlastně poprvé snaží rozsáhleji charakterizovat neoficiální tzv. disidentské aktivity českých divadelníků z dob tzv. normalizace. Mgr. Barbora Schnelle pokouší se interpretovat dvě podoby německého tzv. politického dramatu a svým pokusem dává četné podněty i pro zkoumání programové problematiky divadla současného. V příspěvku Mgr. Heleny Spurné je analyzován text Wedekindova dramatu Lulu a jeho hudebního zpracování Albanem Bergem. Dr. Július Gajdoš usiluje provést semiotickou analýzu strukturálního prostoru ve hře Armanda Gattiho Iluzorní život zametače Augusta G. Ve svých dvou příspěvcích chce editor a hlavní redaktor svazku poukázat na dva rozdílné přístupy k otázkám herecké tvorby: v příspěvku o pojetí herecké tvorby, které se prosazovalo v tvorbě režiséra E. F. Buriana, se poukazuje k důsledkům, jaké v oblasti herecké tvorby vyvolává proces tzv. autorské subjektivace divadelního artefaktu z pozice divadelního režiséra; v příspěvku o pedagogických metodách Josefa Karlíka, uplatňovaných při výchově adeptů herectví, je problém nahlédnut opačně a poukazuje na možnosti autorské subjektivace divadelního artefaktu vedené tentokrát ze strany herce. Soubor základních teatrologických studií doplňuje studie PhDr. Jaromíra Blažejovského o problematice spirituality prosazující se ve filmech Andreje Tarkovského. Zmíněné základní studie sborníku jsou pak v oddílu Miscelanea doplněny materiálými statěmi, recenzemi na odborné publikace vydané v autorském okruhu příspěvateľů edice, referátem o aktivitách brněnského teatrologického a filmologického ústavu i jedním dokumentem vztahujícím se k problematice týmové práce v námi pěstovaném oboru.

Takto zkomponovaný sborník neposkytuje úplný vhled do práce teatrologů a filmologů soustředěných kolem našeho ústavu. Představuje vlastně jen dílčí výsledky šíře založeného bádání, které bude nutno prezentovat na veřejnosti

především skrze monografie. Avšak i při omezené šíři tematického záběru, dané především rozsahovými limity sborníku, ukazuje — domníváme se — názorně, jakou problematikou se ve své vědecké práci zabýváme a na jaké metodologické úrovni se ji snažíme řešit.

Přítomné první číslo sborníku Otázky divadla a filmu odevzdáváme do tisku s důvěrou, že bude přijato širší teatrologickou a filmologickou obcí se zájmem a s pochopením.

Bořivoj Srba